

Ewa Pawliszak

Sabina Skupień

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

DANGERS OF STATE SECURITY

Wstęp

Problem kształtowania bezpieczeństwa wyznacza jedno z najważniejszych zadań stojących przed współczesnym państwem. Kluczową rolę w konstituowaniu i utrzymaniu właściwego poziomu bezpieczeństwa państwa odgrywa strategia i polityka narodowa w zakresie przywództwa, organizacji sprawnie działającego systemu zarządzania kryzysowego czy też eliminacji wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń. Wiedza dotycząca istoty współczesnego bezpieczeństwa państwa wyznacza także zakres samookreślenia się człowieka-obywatela i odniesienia do podstawowych potrzeb egzystencjalnych i materialnych, a także wartości narodowych. Realizacja tych potrzeb rozumiana jest najogólniej jako ochrona życia i zdrowia oraz ponadczasowych wartości etycznych, mienia i środowiska, a także instytucji państwowych przed zagrożeniami ze strony sił przyrody i działalności człowieka. Neutralizacja tych zagrożeń stanowić musi priorytetowy cel państwa, gdyż od właściwego zarządzania bezpieczeństwem zależy przetrwanie oraz zapewnienie właściwych warunków życia i rozwoju obecnego i przyszłego pokolenia Polaków. Wielkiego znaczenia dla tworzenia bezpieczeństwa w skali całego kraju nabiera stworzenie nadrzędnych i integralnych planów obrony życia i zdrowia ludzkiego oraz ochrony infrastruktury państwowej. Wartości nabiera również ukierunkowanie działań na możliwie pełne wykorzystanie potencjału tkwiącego zarówno w organizacjach państwowych, samorządowych, jak i komercyjnych instytucjach ochronnych¹.

¹ M. Kopczeński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – wybrane elementy*, [w:] „Doctrina. Studia społeczno-polityczne” nr 10 UPH, Siedlce 2013, s. 104.

1. Pojęcie bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo - najogólniej ujmując „bezpieczeństwo” stanowi pojęcie oznaczające brak zagrożeń, a także poczucie takiego stanu. Bezpieczeństwo jest zatem jedną z głównych potrzeb człowieka, czymś cennym (wartościowym)². W literaturze podkreśla się jednak, iż poczucie bezpieczeństwa stanowi również potrzebę nie tylko ludzką, ale i całych grup społecznych, społeczeństwa, narodu, także państwa, organizacji międzynarodowych. Stanowi jeden z ważnych mierników ich przetrwania i rozwoju.

Teoria bezpieczeństwa

Teoretyczne podstawy bezpieczeństwa państwa:

- 1) stan braku bezpieczeństwa, występuje duże rzeczywiste zagrożenie, a jego postrzeganie jest prawidłowe;
- 2) stan obsesji, występuje wtedy, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże;
- 3) stan fałszywego bezpieczeństwa, ma on miejsce, gdy zagrożenie ma poważny charakter, a postrzegane bywa jako niewielkie;
- 4) stan bezpieczeństwa, występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe.

Bezpieczeństwo państwa – o czym mowa?

W aspekcie typowo militarnym mówimy, iż jest to: „stan uzyskany w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed możliwymi zagrożeniami, wyrażony stosunkiem potencjału obronnego do skali zagrożeń”.

W szerszym znaczeniu: „taki rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń”.

Aspekty bezpieczeństwa

1. podmiotowy:
bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe;
2. przedmiotowy:
bezpieczeństwo polityczne, wojskowe, gospodarcze, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, informacyjne itd.;
3. przestrzenny:
bezpieczeństwo personalne (dotyczące indywidualnych osób), lokalne (państwo-narodowe), subregionalne, regionalne (koalicyjne), ponadregionalne i globalne (uniwersalne);
4. czasowy:
stan bezpieczeństwa i proces bezpieczeństwa;

² T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie bezpieczeństwa*, PWSTE, Jarosław 2012, s. 17.

2. Zagrożenia

Zagrożenie najogólniej rozumiane jest jako brak bezpieczeństwa, przez co staje się niezmienną i nieuniknioną, a w niektórych wypadkach powszechną rzeczywistością życia ludzkiego. Jednocześnie ma ono ścisły związek z bezpieczeństwem, które w ten sposób czyni zagrożenie jego podstawową kategorią. Identyfikacja zagrożeń i wiedza o nich staje się zatem podstawowym warunkiem do wszczęcia działań zapobiegawczych oraz organizacji obrony³.

Źródła współczesnych zagrożeń⁴

- wojny i konflikty,
- ataki terrorystyczne,
- katastrofy naturalne,
- telewizja,
- uzależnienia,
- zanieczyszczenie środowiska,
- globalny problem żywnościowy,
- zagrożenia rodzinne.

Grupy zagrożeń

Podział zagrożeń wg Ekspertów OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Wspólnoty Europy. Przyjęto następujące grupy zagrożeń:

- polityczno-militarne,
- wynikające z nierespektowania praw człowieka,
- ekonomiczne,
- społeczne,
- ekologiczne.

3. Przyjęty podział zagrożeń w Polsce

W naszym kraju przyjęto podział na zagrożenia⁵:

- polityczne – powstające w wyniku planowego i zorganizowanego manipulowania koncepcjami ideologiczno-organizacyjnymi celem obalenia legalnej władzy i ustanowienia niedemokratycznymi metodami władzy, która może podjąć działania sprzeczne z polską racją stanu;
- ekonomiczne – powstające w skutek naruszenia zdolności gospodarki narodowej do zaspokojenia materialnych potrzeb społeczeństwa, niezbędnych do egzystencji i działalności technologicznych i wytwórczych;

³ Z. Ciekanski, *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, WSZiP im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2010, s. 48.

⁴ Ibidem, s. 51.

⁵ T. Bąk, Z. Ciekanski, *Bezpieczeństwo państwa*, PWSiE, Jarosław 2014, s. 47.

- psychospołeczne – mogą być spowodowane planowym oddziaływaniem na świadomość społeczną metodami dywersji polityczno-propagandowej, w celu wywołania emocji sprzyjających destabilizacji systemu obronnego państwa;
- ekologiczne – będące efektem działań, które przez zmianę naturalnego stosunku człowieka do otoczenia mogą doprowadzić ludzkość do samounicestwienia;
- militarne – występujące zawsze wtedy, gdy cele polityki państwa są sprzeczne z celami polityki innych państw, a rozstrzygnięcie jest możliwe tylko metodami walki zbrojnej.

Zagrożenia militarne

Można spotkać następujący podział zagrożeń militarnych⁶

- demonstracje siły,
- dywersje militarne,
- blokady militarne,
- prowokacje militarne,
- szantaż militarny,
- incydenty graniczne,
- organiczne użycie środków przemocy zbrojnej,
- zbrojne starcie graniczne,
- napaść zbrojna grup nieformalnych,
- konflikt militarny w strefie przygranicznej,
- konflikt lokalny,
- konflikt między państwami.

Zagrożenia pozamilitarne

Terroryzm – użycie siły lub przemocy fizycznej przeciwko osobom lub własności z pogwałceniem prawa, mające na celu zastraszenie i wymuszenie na danej grupie ludności lub państwie ustępstw w drodze do realizacji określonych celów.

Zagrożenia pozamilitarne – przestępczość zorganizowana

Przestępczość zorganizowana, problem definicji przestępczości zorganizowanej jest niezwykle kontrowersyjny i skomplikowany ze względu na różnorodność i zmienność form jej występowania w różnych krajach, dlatego definicji tego rodzaju przestępczości istnieje wiele. W polskiej praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości są wykorzystywane różne definicje wypracowane przez poszczególne państwa i organizacje międzynarodowe.

Zagrożenia pozamilitarne – broń masowego rażenia⁷

Broń masowego rażenia, broń masowej zagłady (BMR, BMZ) – współczesne środki walki przeznaczone do rażenia organizmów żywych i częściowo sprzętu

⁶ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie bezpieczeństwa*, op. cit., s. 26.

⁷ PWN Leksykon: *Wojsko, wojna, broń*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.

bojowego na ogromną (masową – stąd nazwa) skalę, tzn. na wielkich obszarach. Stosowany jest skrótowiec: **broń ABC** (od pierwszych liter: atomowa, biologiczna, chemiczna) lub **broń NBC** (nuklearna, biologiczna, chemiczna).

Broń masowego rażenia, rodzaje:

- broń jądrowa,
- broń chemiczna,
- broń biologiczna,
- broń konwencjonalna.

Cyberterroryzm – neologizm opisujący dokonywanie aktów terroru przy pomocy zdobyczy technologii informacyjnej. Ma na celu wyrządzenie szkody z pobudek politycznych lub ideologicznych, zwłaszcza w odniesieniu do infrastruktury o istotnym znaczeniu dla gospodarki lub obronności atakowanego kraju.

Typologia zagrożeń⁸

PRZEDMIOTOWE

- polityczne,
- militarne,
- ekonomiczne,
- społeczne,
- ekologiczne.

ŹRÓDŁA ZAGROŻEŃ

- naturalne,
- techniczne,
- ustrojowe,
- demograficzne,
- ideologiczne,
- gospodarcze,
- edukacyjne,
- psychologiczne,
- kulturowe i inne.

ŚRODOWISKA

- przyrodnicze,
- społeczne,
- polityczne,
- gospodarcze,
- naukowo-techniczne.

ZASIĘG ZAGROŻEŃ

- globalne,
- kontynentalne,
- regionalne,
- lokalne.

⁸ Z. Ciekankowski, *Rodzaje i źródła zagrożeń...*, op. cit., s. 49.

Skutki zagrożeń

- brak stabilności politycznej i ekonomicznej w Rosji i pozostałych państwach WNP, niebezpieczeństwo odejścia od demokratyzacji życia politycznego i reform wolnorynkowych;
- niestabilność polityczna w państwach powstałych po rozpadzie byłej Jugosławii;
- przejawy nacjonalizmu i ekstremizmu, wzrost międzynarodowej zorganizowanej przestępczości, narkomania i handel narkotykami;
- brak wspólnych programów i działań w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego, nierozwiązane problemy narodowościowe, etniczne i religijne w znacznej części państw europejskich.

4. Organy i urzędy stojące na straży bezpieczeństwa państwa

W Polsce podmiotami o właściwości ogólnej, dla których problematyka bezpieczeństwa wewnętrznego stanowi tylko jeden z wielu obszarów działania, są przede wszystkim⁹:

- a) Sejm i senat, które podejmują kwestie związane z bezpieczeństwem wewnętrznym w ramach konstytucyjnie określonych zadań i kompetencji, realizacji zadań kontrolnych;
- b) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów – podejmujące te kwestie w ramach sprawowania władzy wykonawczej;
- c) Terenowe organy władzy i administracji rządowej i samorządowej usytuowane na poszczególnych szczeblach podziału administracyjnego państwa.

Podmiotami wyspecjalizowanymi, dla których problematyka bezpieczeństwa wewnętrznego stanowi główny lub znaczny zakres działania są w Polsce przede wszystkim:

- Policja
- Służby specjalne (ABW, CBA, AW, SKW, SWW)
- Straż graniczna
- Straż pożarna
- Siły Zbrojne RP, które realizują te zadania i kompetencje w granicach konstytucyjnie określonych obowiązków związanych z ochroną niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności granic.

5. Struktury dziedzin bezpieczeństwa

Kolejnym kierunkiem zmian w sferze podmiotowej systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jest zwiększenie się liczby struktur, których aktywność ma charakter wysoko specjalistyczny i profesjonalny¹⁰. Struktury te są skoncentrowane

⁹ S. Sulowski, M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009, s. 40.

¹⁰ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.

na ściśle określonych dziedzinach bezpieczeństwa wewnętrznego lub na wyraźnie określonych zagrożeniach i formach naruszenia bezpieczeństwa publicznego. Lista tych podmiotów jest długa i obejmuje m.in.:

- Biuro ochrony rządu,
- Straż ochrony kolei,
- Państwową inspekcję pracy,
- Inspekcję ochrony środowiska,
- Państwową straż rybacką,
- Inspekcję transportu drogowego,
- Inspekcję ochrony środowiska,
- Inspekcję sanitarną,
- Inspekcję handlową.

Przestępczość zorganizowana

Nie ma jak dotąd uniwersalnej i wyczerpującej definicji pojęcia: „organizacji przestępczej” czy „przestępczości zorganizowanej”. Wynika to stąd, że żyjemy obecnie w okresie olbrzymich i gwałtownych zmian społeczno-gospodarczych. Są one spowodowane przede wszystkim rewolucją techniczną oraz procesem globalizacji. W związku z tym, organizacje przestępcze stale unowocześniają i elastycznie dostosowują swoje struktury do transformacji otoczenia, w którym funkcjonują. Powoduje to różnorodność i tymczasowość występujących na świecie form przestępczości zorganizowanej. Dlatego definicji cząstkowych istnieje wiele, jednakże żadna z nich nie została powszechnie zaakceptowana. Ich liczba i treść jest odzwierciedleniem odmienności warunków poszczególnych państw (odmienna struktura społeczna, uwarunkowania prawne, gospodarcze, kulturowe, geneza przestępczości zorganizowanej, różnice jakościowe w zakresie stopnia zorganizowania „przedsiębiorstw” przestępczych oraz w sposobie ich zwalczania)¹¹.

Funkcje ochrony praw człowieka można oprzeć na trzech tezach:

- ochrona wolności jednostki przed jej naruszeniem przez państwo;
- konieczność stworzenia przez państwo możliwości realizacji praw jednostki (prawo proceduralne – np. prawo do sądu, rzetelnego procesu);
- ochrona przez państwo praw i wolności jednostki przed naruszeniem przez inne osoby¹².

Obecnie panuje tendencja do rozszerzania i nadużywania pojęć „przestępczość zorganizowana” oraz „organizacja przestępcza”. Niewątpliwie wynika to m.in. z dwóch przyczyn:

- z poglądu (teoretycznie słusznego), że nie należy dążyć za wszelką cenę do zbyt ścisłego, precyzyjnego określenia, co jest, a co nie jest przestępczością zorganizowaną (organizacją przestępczą), gdyż nie ma wyraźnej linii, która

¹¹ B. Hołyst, *Przestępczość zorganizowana (hasło)*, [w:] *Wielka encyklopedia prawa*, E. Smoktunowicz (red.), „Prawo i Praktyka Gospodarcza”, Białystok-Warszawa 2000, s. 798.

¹² W. Osiatyński, *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, Szkoła Praw Człowieka, Warszawa 1995, s. 73.

- oddziaływały ją od innej. Wiąże się to nie tylko z osłabieniem efektywności (zamiast grubej ryby będą tylko płotki), lecz również ze zbędnym ograniczaniem praw człowieka, przez specjalne instytucje powołane do walki z organizacjami przestępczymi, a przy tym ingerujące w fundamentalne prawa jednostki;
- z faktu, iż w wyniku dynamicznego rozwoju świata, wzrosła również technika działań sprzecznych z prawem; jest to jednak naturalna konsekwencja zmian cywilizacyjnych; w związku z tym, przeciwdziałanie takim przestępstwom nie powinno odbywać się przy użyciu środków specjalnych, które ingerują w prawa człowieka, lecz w sposób tradycyjny – unowocześniony, dostosowany do zmian cywilizacyjnych (nowatorskie metody śledcze i taktyka kryminalistyczna). Przykładem tego stanu rzeczy jest wypracowana definicja przestępczości zorganizowanej przez ONZ (konwencja z 2000 r., ratyfikowana również przez Polskę). Przesłanki działania w zorganizowanej grupie na gruncie wymiennego aktu prawnego. Teoretycznie może spełnić trójka znajomych, która umawia się, że po obiedzie dokona kradzieży (zwykle współdziałanie).

Podsumowanie

Zgodnie z dyrektywą Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2007 r. nadrzędnym celem państwa w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego jest:

„utrzymanie zdolności do reagowania – odpowiednio do zaistniałej sytuacji – w przypadku wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego, związanych z ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych”.

Myślenie o bezpieczeństwie państwa w konsekwencji musi mieć charakter ciągłego przekraczania swoich dotychczasowych ograniczeń. Każdy następny etap zmagania w służbie bezpieczeństwa obywateli naszego państwa powinien, bazując na dotychczasowych doświadczeniach, wykraczać poza aktualne zagrożenia, opierać się na indukcyjnym wnioskowaniu, uogólniającym wyniki jednostkowych, empirycznie dostępnych zdarzeń. Na ich podstawie należy wyciągać wnioski stanowiące podstawę tworzenia strategicznych planów ochrony interesów narodowych oraz kierunków transformacji systemu bezpieczeństwa państwa.

Streszczenie

Powyższy artykuł przedstawia współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, które mogą doprowadzić do zaburzenia ładu w danym kraju. Opracowanie zawiera również wyjaśnienie podstawowych pojęć odnoszących się do tematu oraz ich krótką charakterystykę. Nakreślone zostały potencjalne skutki współczesnych zagrożeń i sposoby zapobiegania tym zagrożeniom. Gdzie główną rolę odgrywają organy i urzędy stojące na straży bezpieczeństwa państwa, które zostały przedstawione. W Polsce przyjął się podział na zagrożenia polityczne, ekonomiczne, wewnętrzne, psychospołeczne, ekologiczne

oraz militarne. Warto podkreślić, iż ważne dla bezpieczeństwa państwa jest utrzymanie zdolności do reagowania odpowiednio do zaistniałej sytuacji.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, ekonomiczne, militarne, podział, skutki.

Summary

The above article presents contemporary state security threats that may lead to disturbances of order in a given country. The study also contains an explanation of the basic concepts related to the topic and their brief characteristics. Potential effects of contemporary threats and ways to prevent these threats were outlined. Where the organs and offices guarding the security of the state that were presented are the main role. In Poland, the division into political, economic, internal, psychosocial, ecological and military threats was adopted. It is worth emphasizing that it is important for the security of the state to maintain the ability to respond adequately to the situation.

Key words: security, economic, military, division, effects.

Literatura:

1. Bąk T., Ciekankowski Z., *Teorie bezpieczeństwa*, PWSTE, Jarosław 2012.
2. Bąk T., Ciekankowski Z., *Bezpieczeństwo państwa*, PWSTE, Jarosław 2014.
3. Ciekankowski Z., *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, WSZiP im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2010.
4. Hołyst B., *Przestępczość zorganizowana (hasło)*, [w:] *Wielka encyklopedia prawa*, E. Smoktunowicz (red.), „Prawo i Praktyka Gospodarcza”, Białystok-Warszawa 2000.
5. Kopczewski M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – wybrane elementy*, [w:] „Doktryna. Studia społeczno-polityczne” 10, Siedlce 2013.
6. Osiatyński W., *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, Szkoła Praw Człowieka, Warszawa 1995.
7. PWN Leksykon: *Wojsko, wojna, broń*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
8. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.
9. Sulowski S., Brzeziński M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009.